

บทที่ 1 บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

ครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นของชีวิตมนุษย์เป็นหน่วยสังคมแรกของชีวิตมนุษย์ และเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญ ในการที่จะสร้างเสริมและหล่อหลอมเอกลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมให้กับสมาชิกของครอบครัว มนุษย์ทุกคนจะต้องอยู่ในครอบครัว ซึ่งจะเป็ครอบครัวของตนเองหรือครอบครัวของบรรพบุรุษ ดังนั้นครอบครัวจึงเป็นจุดเริ่มต้นของชีวิต พัฒนาการของชีวิต หล่อหลอมความเป็นมนุษย์ในด้านการอยู่ร่วมกัน การทำกิจกรรมร่วมกันตามแบบอย่างทีสังคมกำหนดไว้ว่าเป็นสิ่งที่ดี เป็นวัฒนธรรมของสังคมที่ใช้เป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกัน

ครอบครัว หมายถึง ชายกับหญิงมีความสัมพันธ์กันที่สามีภรรยา และคาดหวังว่าจะมีบุตรร่วมกัน และจะช่วยเหลือกันเลี้ยงดูบุตร ให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมที่ตนอาศัยอยู่ หรือการที่ชายกับหญิงตกลงทำสัญญาร่วมกันในการมาใช้ชีวิตครอบครัวด้วยกัน โดยการจดทะเบียนสมรสหรือโดยประเพณี และคาดหวังว่าจะอยู่ร่วมกันตลอดไป ซึ่งอาจกล่าวสรุปได้ว่า ครอบครัวควรมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ ดังนี้คือ

1. ครอบครัวประกอบด้วยบุคคลที่มาารวมกัน โดยการสมรสหรือความผูกพันกันทางสายโลหิต หรือการมีบุตรบุญธรรม
2. สมาชิกของครอบครัวเหล่านี้อยู่ร่วมกันภายในครัวเรือนเดียวกัน หรือบางครั้งก็แยกกัน ไปอยู่ต่างหาก
3. ครอบครัวเป็นหน่วยของการติดต่อโต้ตอบระหว่างบุคคล เช่น สามี ภรรยา ลูก พี่น้องและสมาชิกของครอบครัว
4. ครอบครัวจะถ่ายทอดและรักษาวัฒนธรรม สมาชิกของครอบครัวจะถ่ายทอดและรับแบบของความประพฤติในการปฏิบัติต่อกันระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว

จากความหมายของครอบครัวดังกล่าว ครอบครัวทำหน้าที่สำคัญให้กับสังคม 6 ประการดังต่อไปนี้

1. บำบัดความต้องการทางเพศ ความต้องการทางเพศ (Sex drive) เป็นธรรมชาติของมนุษย์เมื่อถึงเวลาอันสมควรมนุษย์จะมีความต้องการทางเพศ ดังนั้นจึงเสาะแสวงหาคู่สมรสเพื่อที่จะตอบสนองความต้องการของมนุษย์ตามความพึงพอใจของตนเอง เพื่อควบคุมพฤติกรรม

ในการแสดงในด้านความต้องการทางเพศของมนุษย์ จึงต้องปฏิบัติตามกรอบของสังคมที่กำหนดไว้ ซึ่งจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชายและหญิงได้อย่างถูกต้อง

2. ให้กำเนิดสมาชิกใหม่ให้กับสังคม เพื่อเป็นการทดแทนสมาชิกเดิมของสังคมที่ตายไป เพื่อที่จะทำให้สังคมดำรงอยู่ต่อไปได้ การให้กำเนิดสมาชิกใหม่ของสังคมในปัจจุบันจะต้องควบคุมมิให้มีสมาชิกใหม่มากจนเกินไปหรือน้อยจนเกินไป จะทำให้เสียสมดุลย์ระหว่างมนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติ อันจะก่อให้เกิดปัญหาด้านประชากร

3. ให้การเลี้ยงดูสมาชิกใหม่ของสังคมเมื่อนมนุษย์เกิดขึ้นมาในระยะแรกนั้นมนุษย์ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของครอบครัวที่ต้องให้การเลี้ยงดูสมาชิกใหม่ให้มีความเจริญเติบโต จนสามารถช่วยเหลือตนเองในสังคมได้

4. อบรมสมาชิกใหม่ให้รู้ระเบียบของสังคม ครอบครัวถือว่าเป็นองค์กรทางสังคมหน่วยแรกที่เข้ามา มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตและเป็นแหล่งอบรมความรู้ในด้านต่าง ๆ เพื่อที่จะเตรียมตัวเด็กออกไปเผชิญกับสิ่งแวดล้อมภายนอก ซึ่งได้ให้ความรู้แก่เด็กในทุกด้านทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

5. ให้ความรัก ความอบอุ่น ครอบครัวจะเป็นแหล่งที่ทำให้สมาชิกของครอบครัวเกิดความมั่นคงทางร่างกายและจิตใจ จะทำให้ผู้ที่อยู่ในครอบครัวรู้สึกปลอดภัยและมีความสุขสบายใจที่อยู่ในครอบครัวที่เหมาะสม ดังนั้นครอบครัวที่มีความรัก ความผูกพันต่อกัน จึงส่งผลถึงสมาชิกของครอบครัวเกิดความอบอุ่นใจ

6. ให้สถานภาพทางสังคม ครอบครัวเป็นผู้กำหนดสถานภาพให้กับสมาชิกของครอบครัว ตามฐานะของครอบครัวในด้านตำแหน่งทางสังคม ชื่อเสียง เกียรติยศ และวงศ์ตระกูลที่ครอบครัวมีอยู่ก็จะส่งผลให้สมาชิกของครอบครัวได้รับสถานภาพทางสังคมตามระดับฐานะของครอบครัว

ครอบครัวเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการมีมนุษย์เกิดขึ้นในโลกนี้ วิวัฒนาการของครอบครัวแบ่งได้เป็น 4 สมัย คือ

1. สมัยโบราณ เป็นครอบครัวแบบขยาย มีพ่อแม่เป็นใหญ่
2. สมัยกลาง เป็นครอบครัวขนาดเล็กที่มีพ่อแม่เป็นใหญ่
3. สมัยปฏิวัติอุตสาหกรรม เป็นครอบครัวประชาธิปไตย
4. สมัยปัจจุบัน เป็นครอบครัวที่มีความเป็นอิสระในการดำรงชีวิต

ครอบครัวในปัจจุบันปรับเปลี่ยนไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) คนในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงค่านิยมในสังคม โดยหันไปยึดคตินิยมและการบริโภคเป็นหลัก ทำให้มีการแข่งขันเพื่อใช้คนบรรลุผลตามเป้าหมายที่ตนเอง

ต้องการ ซึ่งในวิถีการดำรงชีวิตในยุคปัจจุบันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบสังคมไทยในปัจจุบันที่สำคัญหลายประการ เช่น

1. การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร (Population Factor) ของประเทศ ซึ่งทำให้ประเทศไทยมีจำนวนประชากรถึง 60 ล้านคน และมีอัตราการเพิ่มของประชากรร้อยละ 1.05 (สำมะโนประชากรและเคหะ . 2543) ทำให้มีการขยายตัวของประชากรมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครและเมืองหลักของแต่ละภูมิภาคของประเทศ

2. การรับเอาเทคโนโลยี (Technology Factors) มาใช้ในสังคม เช่น การนำเอาความรู้และเทคโนโลยีใหม่มาใช้ในการปฏิบัติงานและการดำรงชีวิตมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต ทำให้มีเวลาว่างมากยิ่งขึ้นและใช้เวลาไปในทางที่ไม่ถูกต้องหรือนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในวิธีการที่ไม่ถูกต้อง ทำให้เกิด ผลเสียต่อสังคม

3. การเผยแพร่ทางวัฒนธรรม (Culture Diffusion) สังคมไทยได้รับเอาวัฒนธรรมจากยุโรป อเมริกา จีน อินเดีย และญี่ปุ่น ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการรับเอาวัฒนธรรมเกี่ยวกับระบบข้อมูลสารสนเทศ (Information Technology) ทำให้สังคมไทยเป็นสังคมบริโภคนิยมและพยายามปรับตัวให้ทันสมัยทันโลก ซึ่งส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทย

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่ทำให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลง เช่น การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม การค้นพบเทคโนโลยีใหม่ๆ การประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้มาอำนวยความสะดวกในการทำงานและการดำรงชีวิตของมนุษย์ การขยายตัวของระบบการค้าและอุตสาหกรรมของโลก และบทบาทของผู้นำในการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้เกิด ความคิดและวิถีชีวิตในการทำงานที่แตกต่างไปจากเดิม

จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมดังกล่าว ทำให้ครอบครัวไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยเฉพาะในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (2535-2539) ได้สรุปผลของการดำเนินการไว้ที่ “เศรษฐกิจก้าวหน้า สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน” และชี้ให้เห็นว่า สถาบันครอบครัวมีการล่มสลาย ทำให้เกิดปัญหาครอบครัว ปัญหาเด็กเยาวชนมากมาย ดังนั้นสังคมไทยจึงให้ความสำคัญของครอบครัวและปัญหาที่เกิดจากครอบครัวในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) และฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) มากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องของครอบครัว โดยเฉพาะการสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัวไทย ในอนาคต เพื่อจะได้มีรูปแบบการพัฒนาครอบครัวที่ดีและมีสุขของสังคมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะของครอบครัวที่เข้มแข็งและปัจจัยที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว
2. เพื่อศึกษาระบบความสัมพันธ์ของบุคคลภายในครอบครัวและการเสนอรูปแบบแนวคิดในการพัฒนาครอบครัวที่พึงประสงค์ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง

แนวคิดหลักในการวิจัย

สังคมไทยเข้าผู้การเปลี่ยนแปลงในระบบสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่มีการรับเอาแนวคิด วิธีการ ข้อมูลข่าวสารมาใช้ในการดำรงชีวิต ทำให้เกิดกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรุนแรง และส่งผลกระทบต่อสถาบันหลักของสังคม คือ สถาบันครอบครัวในการสร้างและหล่อหลอมสมาชิกของสังคมให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม สามารถปรับตนเองได้ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคโลกาภิวัตน์

การศึกษาปัจจัยในการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวจะเป็นการศึกษาภูมิปัญญาไทยในการถ่ายทอดวัฒนธรรม (Socialization) ของบุคคลในครอบครัวที่ประสบความสำเร็จและที่จะได้เป็นแม่แบบในการพัฒนาครอบครัวของสังคมไทย โดยเชื่อว่าภูมิปัญญาไทย วิถีชีวิตแบบไทยสามารถสร้างและหล่อหลอมบุคคลให้เป็น กำลังหลักของครอบครัวและชุมชนที่ดีของชาติในอนาคต

ขอบเขตการศึกษา

1. ศึกษาครอบครัวที่ประสบความสำเร็จ เป็นครอบครัวตัวอย่างของแต่ละชุมชนในด้านลักษณะของ ครอบครัว ความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว กระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมของครอบครัวและความสำเร็จ ความภาคภูมิใจของครอบครัว
2. ศึกษาครอบครัวในเขตชานเมืองเชียงใหม่จำนวน 6 อำเภอ คือ อ.แมริม อ.สันทราย อ.ดอยสะเก็ด อ.สันกำแพง อ.สารภี และ อ.หางดง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

จากการศึกษาปัจจัยในการสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัวไทยในเขตชานเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นสภาพของสังคมที่อยู่ระหว่างการเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทที่จะกลายเป็นสังคมเมือง อันจะส่งผลทำให้มองเห็นภาพของครอบครัวไทยในอนาคตที่ชัดเจน โดยผลการศึกษจะทำให้ทราบถึง

1. ลักษณะของครอบครัวที่เข้มแข็งของสังคมไทยในอนาคต
2. ปัจจัยในการสนับสนุนส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวไทย
3. ระบบความสัมพันธ์ของบุคคลภายในครอบครัวที่พึงปรารถนา
4. ได้รูปแบบและแนวคิดในการพัฒนาครอบครัวไทยที่พึงประสงค์

คำนิยามศัพท์เฉพาะ (Keyword)

ครอบครัว (Family) หมายถึง คนตั้งแต่สองคนขึ้นไปหรือมากกว่ามีความผูกพันกันทางสายโลหิต การสมรส หรือรับเอาไว้เป็นบุตรบุญธรรม มาอาศัยอยู่ร่วมกัน จากความหมายของครอบครัวดังกล่าวมีลักษณะสำคัญดังนี้คือ

1. ครอบครัวประกอบด้วยบุคคลที่มาารวมกัน โดยการสมรสหรือความผูกพันกันทางสายโลหิต หรือการมีบุตรบุญธรรม
2. สมาชิกของครอบครัวเหล่านี้อยู่ร่วมกันภายในครัวเรือนเดียวกัน หรือบางครั้งก็แยกกันไปอยู่ต่างหาก
3. ครอบครัวเป็นหน่วยของการติดต่อได้ต่อระหว่างบุคคล เช่น สามัญภรรยา ลูก พี่ น้อง
4. ครอบครัวจะถ่ายทอดและรักษาวัฒนธรรม สมาชิกของครอบครัวจะถ่ายทอดและรับแบบของความประพฤติในการปฏิบัติต่อกันระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว

ระบบความสัมพันธ์ (Social Relationship) หมายถึง การปะทะสังสรรค์ของกลุ่มคนในสังคมที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมการดำเนินงาน ผลประโยชน์ ร่วมกัน ในระยะเวลาที่ยาวนานพอสมควร จนสามารถจัดระเบียบทางสังคมและสร้างวัฒนธรรมของกลุ่มของตนเองได้ ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนดังกล่าวจะต้องกำหนดจุดมุ่งหมายของชีวิตร่วมกัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน ระบบความสัมพันธ์ของบุคคล มีรูปแบบในการดำรงชีวิตร่วมกัน เช่น การแบ่งงาน การแบ่งภาระรับผิดชอบ การเฉลี่ยผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน เพื่อที่จะทำให้การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในกลุ่มดังกล่าวสามารถรวมกันอยู่ได้ตลอดไป

การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม (Socialization) หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ต่าง ๆ ของสังคมให้กับบุคคลที่เป็นสมาชิกของสังคม โดยผ่านสถาบันทางสังคม หน่วยงานทางสังคม กลุ่มคน ที่สมาชิกของสังคมเกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ทำให้สมาชิกของสังคมได้รับความรู้ ประสบการณ์ อันส่งผลถึงการพัฒนาบุคลิกภาพของตนเอง ให้เป็นไปตามที่สังคมต้องการตามกรอบบรรทัดฐาน (Norma) ที่สังคมกำหนดไว้

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social change) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมที่มีลักษณะสำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ของบุคคลที่ปฏิบัติต่อกันในสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้าง หน้าที่ กระบวนการต่าง ๆ ภายในโครงสร้างของสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายรวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็น การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตของบุคคลในสังคมอันประกอบด้วย ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ ความเข้าใจในการกำหนดรูปแบบพฤติกรรมของคนในสังคม

ชานเมือง (Suburbs) หมายถึง อาณาเขตติดต่อระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบท มีระบบเศรษฐกิจและวิถีการดำรงชีวิตขึ้นอยู่กับเมือง ผู้คนที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่เข้าไปประกอบอาชีพในเขตเมือง มีอัตราการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมสูง รูปแบบความสัมพันธ์ของคนในเขตชานเมืองจึงมีลักษณะกึ่งเมืองและกึ่งชนบท

